

1977

D1 1977

1977, 1. leden, Praha. – Základní (konstitutivní)
Prohlášení Charty 77 o příčinách vzniku, smyslu
a cílech Charty a metodách jejího působení.¹

Prohlášení Charty 77

Dne 13.10.1976 byly ve Sbírce zákonů ČSSR (č. 120) zveřejněny Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, které byly jménem naší republiky podepsány v roce 1968, stvrzeny v Helsinkách roku 1975 a vstoupily u nás v platnost dnem 23.3.1976.² Od té doby mají i naši občané právo a náš stát povinnost se jimi řídit.

Svobody a práva lidí, jež tyto pakty zaručují, jsou důležitými civilizačními hodnotami, k nimž v dějinách směřovalo úsilí mnoha pokrovkých, sil a jejichž uzákonění může významně pomoci humánnímu vývoji naší společnosti. Vítáme proto, že Československá socialistická republika k těmto paktům přistoupila.

Jejich zveřejnění nám ale zároveň s novou nálehavostí připomíná, kolik základních občanských práv platí v naší zemi zatím – bohužel – jen na papíře.

Zcela iluzorní je například právo na svobodu projevu, zaručované článkem 19 prvního paktu:

Desítkám tisíc občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jen proto, že zastávají názory odlišné od názorů oficiálních. Jsou přitom často objektem nejrozmanitější diskriminace a šikanování ze strany úřadů i společenských organizací; zbaveni jakékoli možnosti bránit se stávají se prakticky oběťmi apartheidu.

Statisícům dalších občanů je odpírána „svoba-
da od strachu“ (preambule prvního paktu), protože jsou nuceni žít v trvalém nebezpečí, že projeví-li své názory, ztratí pracovní a jiné možnosti.

V rozporu s článkem 13 druhého paktu, zajišťujícím všem právo na vzdělání, je nesčetným mladým lidem bráněno ve studiu jen pro jejich názory anebo dokonce pro názory jejich rodičů. Bezpočet občanů musí žít ve strachu, že kdyby se projevili v souladu se svým přesvědčením, mohli by být buď sami, anebo jejich děti zbaveni práva na vzdělání.

Uplatnění práva „vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem“ či „prostřednictvím umění“ (bod 2. článku

19 prvního paktu) je stíháno nejen mimosoudně, ale i soudně, často pod rouškou kriminálního obvinění (jak o tom svědčí mimo jiné právě probíhající procesy s mladými hudebníky).³

Svoboda veřejného projevu je potlačena centrálním řízením všech sdělovacích prostředků i publikáčních a kulturních zařízení. Žádný politický, filozofický či vědecký názor nebo umělecký projev, jen trochu se vymykající úzkému rámci oficiální ideologie či estetiky, nemůže být zveřejněn; je znemožněna veřejná kritika krizových společenských jevů; je vyloučena možnost veřejné obrany proti nepravdivým a urážlivým nařčením oficiální propagandy (zákoná ochrana proti „útokům na čest a pověst“, jednoznačně zaručená článkem 17 prvního paktu, v praxi neexistuje); lživá obvinění nelze vyvrátit a marný je každý pokus dosáhnout nápravy nebo opravy soudní cestou; v oblasti duchovní a kulturní tvorby je vyloučena otevřená diskuse. Mnoho vědeckých a kulturních pracovníků i jiných občanů je diskriminováno jen proto, že před lety legálně zveřejňovali či otevřeně vyslovovali názory, které současná politická moc odsuzuje.

Svoboda náboženského vyznání, důrazně zajišťovaná článkem 18 prvního paktu, je systematicky omezována mocenskou svévolí; oklešťováním činnosti duchovních, nad nimiž trvale visí hrozba odepření nebo ztráty státního souhlasu s výkonem jejich funkce; existenčním i jiným postihem osob, které své náboženské vyznání slovem či skutkem projeví; potlačením výuky náboženství apod.

Nástrojem omezení a často úplného potlačení řady občanských práv je systém faktického podřízení všech institucí a organizací ve státě politickým direktivám aparátů vládnoucí strany a rozhodnutím mocensky vlivných jednotlivců. Ústava ČSSR a ostatní zákony a právní normy neupravují ani obsah a formu, ani tvorbu a aplikaci takových rozhodnutí; jsou často jen ústní, občanům vesměs neznámá a jimi nekontrolovatelná; jejich původci nezodpovídají nikomu než sami sobě a své vlastní hierarchii, přitom však rozdrujícím způsobem ovlivňují činnost zákonodárných i výkonných orgánů státní správy, justice, odborových, zájmových i všech ostatních společenských organizací, jiných politických stran, podniků, závodů, ústavů, úřadů, škol a dalších

zařízení, přičemž jejich příkazy mají přednost i před zákonem. Dostanou-li se organizace nebo občané při výkladu svých práv a povinností do rozporu s direktivou, nemohou se obrátit k nestranné instanci, protože žádná neexistuje. Tím vším jsou vážně omezena práva vyplývající z článků 21 a 22 prvního paktu (právo sdružovat se a zakaz jakéhokoli omezení jeho výkonu) i článků 25 (rovnost práva podílet se na vedení veřejných věcí) a 26 (vyloučení diskriminace před zákonem). Tento stav brání také dělníkům a ostatním pracujícím zakládat bez jakýchkoli omezení odborové a jiné organizace k ochraně svých hospodářských a sociálních zájmů a svobodně využívat práva na stávku (bod 1. článku 8 druhého paktu).

Další občanská práva, včetně výslovného zákazu „svévolného zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence“ (článek 17 prvního paktu), jsou povážlivě narušována také tím, že Ministerstvo vnitra nejrůznějšími způsoby kontroluje život občanů, například odposlechem telefonů a bytů, kontrolou pošty, osobním sledováním, domovními prohlídkami, budováním sítě informátorů z řad obyvatelstva (získávaných často nepřípustnými hrozbami anebo naopak sliby) apod. Často přitom zasahuje do rozhodování zaměstnavatelů, inspiruje diskriminační akce úřadů a organizací, ovlivňuje justiční orgány a řídí i propagandistické kampaně sdělovacích prostředků. Tato činnost není regulována zákony, je tajná a občan se proti ní nemůže nijak bránit.

V případech politicky motivovaného trestního stíhání porušují vyšetřovací orgány práva obviněných a jejich obhajoby, zaručovaná článkem 14 prvního paktu i československými zákony. Ve věznicích se s takto odsouzenými lidmi zachází způsobem, který porušuje lidskou důstojnost vězněných, ohrožuje jejich zdraví a snaží se je morálně zlomit.

Obecně je porušován i bod 2. článku 12 prvního paktu, zaručující občanu právo svobodně opustit svou zemi; pod zámkou „ochrany národní bezpečnosti“ (bod 3.) je toto právo vázáno na různé nepřípustné podmínky. Svěvolně se postupuje i při udělování vstupních víz cizím státním příslušníkům, z nichž mnozí nemohou navštívit ČSSR například jen proto, že se pracovně či přátelsky stýkali s osobami u nás diskriminovanými.

Někteří občané – ať už soukromě, na pracovišti nebo veřejně, což je prakticky možné jen v zahraničních sdělovacích prostředcích – na soustavěném porušování lidských práv a demokratických svobod upozorňují a dožadují se v konkrétních případech nápravy; jejich hlasy však zůstávají většinou bez odezvy, nebo se stávají předmětem vyšetřování.

Odpovědnost za dodržování občanských práv v zemi padá samozřejmě především na politickou a státní moc. Ale nejen na ni. Každý nese svůj díl odpovědnosti za obecné poměry, a tedy i za dodržování uzákoněných paktů, které k tomu ostatně zavazují nejen vlády, ale i všechny občany.

Pocit této spoluodpovědnosti, víra ve smysl občanské angažovanosti a vůle k ní i společná potřeba hledat její nový a účinnější výraz přivedly nás k myšlence vytvořit CHARTU 77, jejíž vznik dnes veřejně oznamujeme.

Charta 77 je volné, neformální a otevřené společenství lidí různých přesvědčení, různé víry i různých profesí, které spojuje vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě – těch práv, která člověku přiznávají oba uzákoněné mezinárodní paktu, Závěrečný akt helsinské konference, četné další mezinárodní dokumenty proti válkám, násilí a sociálnímu i duchovnímu útlaku a která souhrnně vyjadřuje Všeobecná deklarace lidských práv OSN.

Charta 77 vyrůstá ze zázemí solidarity a přátelství lidí, kteří sdílejí starost o osud ideálů, s nimiž spojili a spojují svůj život a práci.

Charta 77 není organizací, nemá stanovy, stálé orgány a organizačně podmíněné členství. Patří k ní každý, kdo souhlasí s její myšlenkou a účastní se její práce a podporuje ji.

Charta 77 není základnou k opoziční politické činnosti. Chce sloužit obecnému zájmu jako mnohé podobné občanské iniciativy v různých zemích na Západě i Východě. Nechce vytvárat vlastní programy politických či společenských reforem nebo změn, ale vést v oblasti svého působení konstruktivní dialog s politickou a státní mocí, zejména tím, že bude upozorňovat na různé konkrétní případy porušování lidských a občanských práv, připravovat jejich dokumentaci, navrhovat řešení, předkládat různé obecnější návrhy směřující k prohlubování těchto práv a jejich

záruk, působit jako prostředník v případných konfliktních situacích, které může bezpráví vyvolat, atd.

Svým symbolickým jménem zdůrazňuje Charta 77, že vzniká na prahu roku, který byl prohlášen rokem práv politických vězňů a v němž má bělehradská konference zkoumat plnění závazků z Helsinek.

Jako signatáři tohoto prohlášení pověrujeme prof. dr. Jana Patočku DrSc., Václava Havla a prof. dr. Jiřího Hájka úlohou mluvčích Charthy 77. Tito mluvčí ji plnomocně zastupují jak před státními orgány a jinými organizacemi, tak před naší a světovou veřejností a svými podpisy zaručují autenticitu jejich dokumentů. V nás i v dalších občanech, kteří se připojí, budou mít své spolupracovníky, kteří se s nimi zúčastní potřebných jednání, ujmou se dílčích úkolů a budou s nimi sdílet veškerou odpovědnost.

Věříme, že Charta 77 přispěje k tomu, aby v Československu všichni občané pracovali a žili jako svobodní lidé.

Milan Balabán, duchovní; dr. Karel Bartošek, CSc., historik; Jaroslav Bašta, dělník; ing. Rudolf Battěk, sociolog; Jiří Bednář, elektrikář; Otka Bednářová, novinářka; ing. Antonín Bělohoubek, technik; dr. Jan Beránek, historik; Jitka Bidlasová, úřednice; prof. dr. František Bláha, lékař; Jaroslav Borský, bývalý státní zaměstnanec; dr. Jiří Brabec, CSc., literární historik; Vratislav Brabenec, hudebník; Eugen Brikcius, svobodné povolání; dr. Toman Brod, CSc., historik; Aleš Březina, zřízenec; ing. Stanislav Budín, novinář; doc. dr. Josef Císařovský, výtvarný kritik; ing. Karel Čejka, technik; Otto Černý, dělník; prof. dr. Václav Černý, dr.h.c., literární historik; Miloslava Černá-Filipová, novinářka; Egon Čierny, orientalista; dr. Jiří Čutka, vědecký pracovník; dr. Jiří Daníček, dělník; Juraj Daubner, filolog; Ivan Dejmal, dělník; Jiří Dienstbier, novinář; Zuzana Dienstbierová, psycholožka; Luboš Dobrovský, novinář; ing. Petr Dobrovský, technik; Bohumil Doležal, literární kritik; dr. Jiří Doležal, CSc., historik; doc. dr. Irena Dubská, CSc., filozofka; dr. Ivan Dubský, CSc., filozof; Ladislav Dvořák, spisovatel; Michael Dymáček, matematik; dr. Vratislav Effenberger, CSc., estetik; Anna Fárová, historička umění; Zdeněk Fořt, novinář;

ing. Karel Fridrich, ekonom; Jiří Frodl, novinář; prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., politik; doc. Miloš Hájek, CSc., historik; Jiří Hanák, novinář; Olaf Hanel, výtvarník; ing. Jiří Hanzelka, spisovatel; Václav Havel, spisovatel; Zbyněk Hejda, spisovatel; dr. Ladislav Hejdánek, filozof; doc. ing. Jiří Hermach, CSc., filozof; Josef Hiršal, spisovatel; dr. Josef Hodic, historik; doc. dr. Miroslava Holubová, historička umění; Robert Horák, bývalý politický pracovník; ing. Milan Hošek, bývalý státní zaměstnanec; Jiřina Hrábková, novinářka; ing. dr. Oldřich Hromádko, bývalý plukovník SNB; Marie Hromádková, bývalá politická pracovnice; doc. dr. Milan Hübl, CSc., historik; dr. Václav Hyndrák, historik; zasloužilá umělkyně Vlasta Chramostová, herečka; dr. Karel Jaroš, CSc., bývalý politický pracovník; dr. Oldřich Jaroš, historik; doc. dr. Věra Jarošová, CSc., historička; prof. dr. Zdeněk Jičínský, DrSc., právník; ing. Otakar Jílek, ekonom; ing. Jaroslav Jíra, technik; Karel Jiráček, bývalý státní zaměstnanec; doc. dr. František Jiránek, pedagog; Věra Jirousová, historička umění; Jaroslav Jírů, CSc., historik; dr. Miroslav Jodl, CSc., sociolog; dr. Josef John, politik; ing. Jaromila Johnová, ekonoma; ing. Jiří Judl, technik; Pavel Juráček, filmový režisér; Petr Kabeš, spisovatel; dr. Oldřich Kaderka, právník a politik; prof. dr. Miroslav Kadlec, ekonom; prof. dr. Vladimír Kadlec, dr.Sc., ekonom a politik; dr. Erika Kadlecová, CSc., socioložka; Svatopluk Karásek, duchovní; prof. dr. Vladimír Kašík, DrSc., historik; dr. František Kautman, CSc., literární historik; Alexander Kliment, spisovatel; dr. Bohumír Klípa, CSc., historik; prof. dr. Jaroslav Klofáč, DrSc., sociolog; doc. dr. Vladimír Klokočka, právník; ing. Alfréd Kocáb, duchovní; Zina Kočová, studující; doc. dr. Luboš Kohout, CSc., politolog; Pavel Kohout, spisovatel; Jiří Kolář, spisovatel a výtvarník; dr. Božena Komárková, pedagožka; dr. Václav V. Komeda, historik; Vavřinec Korčíš ml., dělník; Vavřinec Korčíš st., sociolog; dr. Jiří Korínek, ekonom; dr. Karel Kostroun, literární kritik; Anna Koutná, dělnice; doc. ing. Miloslav Král, CSc., vědecký pracovník; dr. František Kriegel, politik a lékař; Andrej Krob, dělník; doc. dr. Jan Křen, DrSc., historik; Marta Kubíšová, zpěvačka; Karel Kyncl, novinář; dr. Michal Lakatoš, CSc., právník; Pavel Landovský, herec;

Jiří Lederer, novinář; ing. Jan Leštinský, technik; dr. Ladislav Lis, bývalý politický pracovník; Oldřich Liška, bývalý státní zaměstnanec; Jaromír Litera, bývalý politický pracovník; Jan Lopatka, literární kritik; dr. Emil Ludvík, hudební skladatel; Klement Lukeš; dr. Sergej Machonin, divadelní kritik a překladatel; prof. dr. Milan Machovec, DrSc., filozof; Anna Marvanová, novinářka; Jelena Mašínová, scénáristka; Ivan Medek, hudební publicista; doc. dr. Hana Mejdrová, CSc., historička; dr. Evžen Menert, CSc., filozof; dr. Jaroslav Mezník, historik, doc. dr. Ján Mlynárik, CSc., historik, doc. dr. Zdeněk Mlynář, CSc., právník a politik; Kamila Moučková, bývalá televizní hlasatelka; Jiří Mrázek, topič; dr. Pavel Muraško, filolog; Jiří Müller; Jan Nedvěd, novinář; Dana Němcová, psycholožka; Jiří Němec, psycholog; dr. Vladimír Nepraš, novinář; Jana Neumannová, CSc., historička; Václav Novák, bývalý státní zaměstnanec; dr. Jaroslav Opat, CSc., historik, dr. Milan Otáhal, CSc., historik; dr. Ludvík Pacovský, novinář; Jiří Pallas, technik; Martin Palouš, programátor; doc. dr. Radim Palouš, pedagog; prof. dr. Jan Patočka, DrSc. dr.h.c., filozof; Jan Patočka ml., dělník; dr. František Pavlíček, spisovatel; Karel Pecka, spisovatel; Jan Petránek, novinář; Tomáš Pěkný, novinář; dr. Karel Pichlík, historik; dr. Petr Pithart, právník; ing. Zdeněk Pokorný, technik; Vladimír Príkazský, novinář; Drahuše Proboštová, novinářka; Jana Převratská, pedagožka; dr. Zdeněk Přikryl, politolog; Miloš Rejhrt, duchovní; Aleš Richter, dělník, dr. Milan Richter, právník, Zuzana Richterová; Jiří Ruml, novinář; dr. Pavel Rychetský, právník; Vladimír Říha, pedagog; generálporučík Vilém Sacher; Vojtěch Sedláček, programátor, Helena Seidlová, knihovnice; národní umělec Jaroslav Seifert, básník; dr. Gertruda Sekaninová-Čakrtová, právnička a diplomata; Jan Schneider, dělník; Karol Sidon, spisovatel; Josefa Slánská; ing. Rudolf Slánský, technik; Václav Slavík, politik; Eliška Skřenková; Jan Sokol, technik; doc. dr. Jan Souček, sociolog; ing. Josef Stehlík, bývalý politický pracovník; Dana Stehlíková; Vladimír Stern, bývalý státní zaměstnanec; Jana Sternová; dr. Eva Stuchlíková, psycholožka; dr. Čestmír Suchý, novinář; Jaroslav Suk, dělník; Věra Suková, novinářka; Jan Šabata, topič; doc. dr. Jaroslav Šabata, CSc., psy-

cholog a bývalý politický pracovník; Václav Šabata, výtvarník; Anna Šabatová ml., úřednice; Jan Šafránek, výtvarník; doc. dr. František Šamalík, DrSc., právník a politolog; ing. Václav Šebek, architekt; ing. Jana Šebková; prof. ing. Věnek Šilhán, CSc., ekonom; dr. Libuše Šilhánová, CSc., socioložka; Ivana Šimková, psycholožka; doc. ing. Bohumil Šimon, CSc., ekonom a politik; Jan Šimsa, duchovní; doc. dr. Jan Šindelář, CSc., filozof; Vladimír Škutina, novinář; Pavel Šremer, mikrobiolog; Miluše Števichová, dělnice; Marie Štolovská; Věra Štovíčková, novinářka; dr. Miroslav Šumavský, historik; Petruška Šustrová, úřednice; Marie Švermová; prof. dr. Vladimír Tardy, psycholog a filozof; zasloužilý umělec Dominik Tatarka, spisovatel; dr. Jan Tesař, CSc., historik; dr. Julius Tomin, filozof; Josef Topol, spisovatel; Jan Trefulka, spisovatel; dr. ing. Jakub Trojan, duchovní; Václav Trojan, programátor; ing. Miroslav Tyl, technik; dr. Milan Uhde, spisovatel; Petr Uhl, technik; Zdeněk Urbánek, spisovatel a překladatel; doc. dr. Růžena Vacková, historička umění; Ludvík Vaculík, spisovatel; Jiří Vančura, historik; František Vaněček, novinář; Dagmar Vaněčková, novinářka; dr. Zdeněk Vašíček, historik; dr. Jaroslav Vitáček, bývalý politický pracovník; Jan Vladislav, spisovatel; Tomáš Vlasák, dělník; František Vod sloň, politik; Josef Vohryzek, překladatel; Zdeněk Vokatý, dělník; Přemysl Vondra, novinář; dr. Václav Vrabec, novinář a historik; ing. Alois Roubal, technik; Jaromír Wíšo, výtvarník; Jiří Záruba, architekt; dr. Jiřina Zelenková, lékařka; Petr Zeman, biolog; Rudolf Zeman, novinář; Zdeněk Zikmundovský, bývalý státní zaměstnanec; doc. ing. Rudolf Zukal, CSc., ekonom; doc. dr. Josef Zvěřina, duchovní.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Ke vzniku Prohlášení Charty 77 i k listině signatářů, jež je jeho integrální součástí, viz přílohu 1.
- 2 Oba paktu byly schváleny Valným shromážděním OSN 16. prosince 1966 a otevřeny 19. prosince 1966 k podpisu, ratifikaci a přistupu. Jmérem ČSSR byly podepsány v New Yorku 7. října 1968, Federální shromáždění ČSSR s nimi vyslovilo souhlas 11. listopadu 1975, a po podpisu prezidentem republiky byly ratifikační listiny uloženy u generálního tajemníka OSN dne 23. prosince

1975. Pakty pak vstoupily v platnost pro ČSSR tři měsíce po uložení ratifikační listiny, dne 23. března 1976. O tom vydal ministr zahraničních věcí vyhlášku ze dne 10.5.1976 s úplným zněním obou paktů; byla uveřejněna pod č. 120, s. 570–780 ve Sbírce zákonů ČSSR, částka 23 s datem vydání 13.10.1976 (odtud se řada dokumentů odvolávala na paktu jako na „vyhlášku č. 120“). – Podle ustanovení části IV, článku 28 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech byl v OSN zřízen 18členný Výbor pro lidská práva pro dohled nad dodržováním paktu. – Jan Růžička, překladatel knihy Daniela C. Thomase *The Helsinki Effect. International Norms, Human Rights, and the Demise of Communism*. Princeton: Princeton University Press, 2001 (*Helsinský efekt. Mezinárodní zásady, lidská práva a zákon komunismu*. Praha, Academia 2007) upozornil, že termínu „covenant“ v původnímu anglickému názvu obou „paktů“ – „International Covenant on Civil and Political Rights“ a „International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights“ – by lépe odpovídalo české slovo „úmluva“.

- 3 Na jaře 1976 bylo devatenáct hudebníků ze skupin *The Plastic People of Universe* a DG 307 a z jejich okruhu vzato do vyšetřovací vazby, většina z nich byla obviněna z trestného činu výtržnictví a v soudním procesu 21.–23. září 1976 byli vedoucí obou skupin Ivan Jirous a Pavel Zajíček spolu s Vratislavem Brabencem a Svatoplukem Karáskem podle § 202, odst. 1 a 2 odsouzeni: Ivan Jirous na 1,5 roku, Pavel Zajíček na 1 rok, Svatopluk Karásek a Vratislav Brabenec na 8 měsíců vězení

1.1

1977, 5. leden, Praha. – Průvodní dopisy, s nimiž mělo být úvodní prohlášení Charty 77 odevzdáno Federálnímu shromáždění ČSSR, vládě ČSSR a Československé tiskové kanceláři.¹

[a]

Federálnímu shromáždění
Československé socialistické republiky

V usnesení Federálního shromáždění k programovému prohlášení vlády ČSSR z 14.12.1976 zaujala pozornost mnoha občanů slova o podpoře úsilí, směřujícího mimo jiné k „dodržování socialistické zákonnosti, respektování občanských práv a plnění občanských povinností“. Tito občané se domnívají, že by toto úsilí mělo